

СЕКЦІЯ 3. ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-299-2-9>

THE MAIN VECTORS OF HISTORICAL MEMORY IN MODERN POLISH-UKRAINIAN CINEMATOGRAPHY

ГОЛОВНІ ВЕКТОРИ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ СУЧАСНОГО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КІНО

Bosak E.-T. I.

*PhD student at Uzhhorod National University
Mukachewo, Ukraine*

Босак Е.-Т. І.

*аспірант Ужгородського національного університету
м. Мукачево, Україна*

Одним із найпотужніших елементів культурної політики є кінематографія. Історичні фільми можуть вплинути на значно більшу аудиторію ніж фестивалі, прості в отриманні, зазвичай дешевші ніж література, а також мають ряд потужних інструментів для впливу: спецефекти, музика, акторська гра тощо. Все це робить кінематограф одним із найважливіших засобів поширення як історичної пам'яті, так і негативних стереотипів.

Тема представлення України в кіно та українсько-польської культурної співпраці у цій галузі в українській історіографії розглянута доволі неоднорідно. Період незаУ цій розвідці ми звернемо увагу тільки на період Незалежності України.

Всю сукупність фільмів українського чи польського походження (а також спільні проекти), які стосуються важливих для спільної історичної пам'яті тем, можна розділити на кілька головних напрямків.

Перший напрям – козацька тематика. В 1999 р. Є. Гофман демонструє світу свою екранізацію твору Г. Сенкевича «Вогнем і мечем», що вже невдовзі стає культовим фільмом, який не тільки познайомив поляків та українців з талановитими акторами (Б. Ступка, І. Скорупко, М. Жебровский, З. Замаховський), але й порушував тему складних взаємостосунків українського та польського народів

в минулому. Незважаючи на беззаперечно високу художню цінність, ідейні оцінки дещо суперечливі. На думку М. Хилько та О. Полисаєва, повстання Богдана Хмельницького частково зображується як певна боротьба добра (у вигляді благородних польських шляхтичів) зі злом та хаосом, що уособлюють бунтівні українці [4, с. 288], які зображуються як зрадники польської корони.

Втім, як влучно підкреслює Лариса Брюховецька, версія Є. Гофмана значно більш українофільська ніж оригінальні мотиви Г. Сенкевіча. Зокрема, письменник «Вогнем і мечем» різко негативно зображує особу Богдана Хмельницького, приписуючи його хоробрість впливу горілки та малюючи образ егоїстичного та корисливого ватажка повстанців [1, с. 158], в той час як Є. Гофман створив доволі позитивний образ.

До козацької тематики також звертаються фільми «Гетьманські клейноди» (1993 р., реж. Л. Осика), «Чорна Рада» (2002 р., реж. М. Засєєв-Руденко), «Молитва за гетьмана Мазепу» (2002 р., реж. Ю. Ілленко), «Богдан-Зиновій Хмельницький» (2006 р., реж. М. Машенко) та інші.

Другий важливий вектор – Перші визвольні змагання 1917–1922 рр. У 1998 р. була знята документальна польсько-українська стрічка «Трудне братерство», що розповідає про особливості «Союзу Пілсудського-Петлюри». До зйомки були залучено чимало іменитих експертів, зокрема Є. Гедройць, Н. Девіс тощо. Головне питання – про необхідність польсько-українського примирення та союзу проти спільного ворога – Москви.

Серед інших важливих стрічок на цю тематику – «Варшавська битва. 1920» (2011 р., реж. Є. Гофман), «Довірений Пилсудського» (2014 р., реж. Й. Кесслер), «Таємний щоденник Симона Петлюри» (2018 р., реж. О. Янчук) та інші.

Третій вектор, який можемо виокремити, це події Другої світової війни. Ймовірно, одним із найбільш впливових польських (точніше – польсько-німецько-канадський) фільмів останніх років на цю тематику є «У темряві» (2011 р., реж. Агнешка Голланд). Багато критиків оцінюють його як українофобний, оскільки одним із найбільш негативних персонажів зображується жорстокий українець, який співпрацює з нацистами [1, с. 18]. Втім, головна ідея – показати трагічні сторінки історії ХХ ст., в яких все рівно можна знайти іскорки надії та людяності.

Найбільш болючою та суспільно значимою тематикою війни для польсько-українських стосунків видається «Волинська трагедія» 1943 р. Цій темі присвячено десятки польських документальних

фільмів, проте найбільш резонансний та суперечливий – це «Волинь» Войцеха Смажовського, що побачив світ у 2016 р.

Особливість цього фільму проявляється у кількох факторах. По-перше, він наповнений шокуючими кадрами сцен вбивств та катувань, що можуть сильно вплинути на непідготовленого глядача. По-друге, на відміну від десятків інших фільмів про «Волинську трагедію», він не документальний, а художній, а отже доповнений драматичною музикою, акторською грою та авторським баченням. По-третє, фільм отримав дофінансування у розмірі 4 млн. злотих від Польського Інституту Кіномистецтва, що робить його не просто авторським фільмом, а майже виявом офіційної позиції Варшави. По-четверте, фільм впав на підготовлений ґрунт, адже 22 липня 2016 р. Сейм Польщі визнав події на Волині геноцидом польського народу, вчиненим українськими націоналістами, що викликало значну прохолоду в польсько-українських стосунках [3]. Якщо в Україні до стрічки поставились доволі холодно, то в Польщі вона визнана одним з найбільш значимих національних фільмів сучасності.

Ще одним важливим напрямком польсько-української кінематографії, який суттєво впливає на історичну пам'ять, є тематика Революції Гідності. Незважаючи на очевидний характер цієї події, демонстрування червоно-чорних прапорів та портретів С. Бандери на вулицях Києва викликало неоднозначну оцінку серед поляків. Головне завдання фільмів на цю тематику – показати щирість підйому нації, масштабність цієї події, а також боротися із наративами російської пропаганди про «відродження неонацизму» та «проплачений Вашингтоном мітинг». До найбільш резонансних фільмів цієї тематики можна віднести короткометражний польський фільм «Піаніно» (2015 р., реж. М. Дригас), «Зима у вогні: Боротьба України за свободу» (2015 р., реж. Є. Афінеєвський), «Сильніше ніж зброя» (2014 р., реж. В. Тихий, Ю. Гонтарук, Р. Любий) та багато інших.

Не менш важливим вектором кінематографу, який впливає та буде впливати на спільну польсько-українську історичну пам'ять, є тема українсько-російської війни. Показ підступності та імперських амбіцій Москви (що добре знайомо Варшаві), а також образ спільного ворога також слугує важливим фактором для культурного зближення українців та поляків. Яскравим прикладом цього є велика популярність українських фільмів «Кіборги. Герої не вмирають» (2017 р., реж. А. Сеїтаблаєв), «Атлантида» (2019 р., реж. В. Васянович) та ін. на польських кінофестивалях.

Таким чином, сучасне українсько-польське кіно дедалі більше стає не тільки формою розваги, але й важливим переносником політичних та суспільних ідей. Незважаючи на окремі випадки, воно допомагає

долати культурні протиріччя та травми історичної пам'яті, а також зближує поляків та українців.

Література:

1. Брюховецька Л. І. Найцікавіша історія в Європі. Екранні версії. *Кінематографічні студії*. Випуск другий. Київ, видавництво «Задруга», 2014. 496 с.

2. Пачос Ю. Співпраця України і Польщі в галузі кінематографу за роки української незалежності (1991–2011). *Інтелігенція і влада : громад.- політ. наук. зб. Серія «Історія»*. Одеса, 2012. Вип. 26. С. 125–131.

3. Покальчук О. Польський фільм «Волинь»: спроба абортів стосунків між Києвом та Варшавою. *Інформаційно-аналітичний портал «Хвиля»*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://hvylya.net/analytics/history/polskiy-film-volin-sproba-abortu-stosunkiv-mizh-kiyevom-ta-varshavoyu.html>

4. Хилько М. Міфологеми та реальна готовність України до процесу соціальних трансформацій. Ужгород : Вид-во УжНУ, 2003. № Вип. 25 : *Актуальні проблеми української політології*. С. 282–295.